

Terebuh A.A., Pnytska-Hykvachuk G.Ya., Makar O.P. Improving Business Process Management in Ukraine

The essence of management based on business processes and enterprise benefits from its implementation are considered and analyzed. The current state of the economy is found to be characterized by low innovation activity, so it is necessary to redesign business processes at enterprises. The authors highlight the following types of business processes: basic, interim, management and development. The classification of methods for improving the management of business processes is done, such as re-engineering, benchmarking, analysis of business centres, idealization.

Keywords: business process, management, enterprise, bottleneck, reengineering, redesign, benchmarking.

УДК 330.1+338.1

*Проф. І.В. Грабинська, канд. екон. наук –
Львівський НУ ім. Івана Франка*

ВНЕСОК ВОЛОДИМИРА ТИМОШЕНКА У РОЗВИТОК АГРАРНОЇ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛИВАНЬ

З'ясовано наявні підходи та труднощі класифікації теорій економічних коливань, а також місце аграрної теорії економічних циклів у загальній архітектурі макроекономічної науки. Досліджено історичні умови зародження, напрямки розвитку аграрної теорії ділових циклів та її вплив на розвиток сучасної макроекономічної теорії. Американський економіст українського походження В. Тимошенко зробив помітний внесок у розвиток цієї теорії. Проаналізовано основні положення теоретичної концепції В. Тимошенка. На основі проведених розрахунків "індексу Тимошенка" для економіки України у 2000-2014 рр., зроблено висновок про те, що основні положення аграрної теорії ділових циклів можуть бути використані у прогнозуванні та аналізі причин і наслідків коливань ділової активності у країнах із великою питомою вагою сільського господарства у галузевій структурі. За таких умов коливання обсягів сільськогосподарського виробництва можуть впливати на виробничу функцію, рівень доходів, обсяг інвестицій, а отже – і на економічне зростання.

Ключові слова: конвенціоналізм, ортодоксальні теорії, парадигма, економічні коливання, ділова активність, макроекономічна нестабільність, екстернальні теорії, цикл врожайності, "індекс Тимошенка".

Вступ. Об'єктивні процеси, що відбуваються як у глобальній економіці, так і в господарській системі України, створюють передумови коливань ділової активності. Це явище простежується у ринковій економіці з першої чверті XIX ст., і відтоді економісти намагаються його пояснити. Встановленню сучасних уявлень про природу циклів і криз передували роботи не одного покоління економістів. Нагромаджений вагомий теоретичний доробок у цій галузі за останні два століття сприяв тому, що сьогодні проблема циклів і криз належить до центральних в економічній теорії та становить важливу складову частину світової історії економічної думки.

Попередні дослідження та публікації. Серед дослідників коливань ділової активності у XIX ст. були: Ж.Б. Сей, Д. Рікардо, Дж. Вільсон, В. Беджгот, У.С. Джемсонс, К. Маркс, К. Жуглар, Ж. де Сімонді, К. Родбертус, Т. Мальтус, Дж. Міль, Є. Дюрінг та ін. Наприкінці XIX ст. теорію коливань ділової активності розвивав М.І. Туган-Барановський, у XX ст. – Є. Слуцький, А. Шпітгоф, Дж. Кейнс, Й. Шумпетер, Н. Кондратьєв, І. Фішер, Дж. Кларк, А. Пігу, Р. Гоут-

рі, Ф. фон Гайєк, Е. Ліндаль, Дж. Робертсон, Р. Лукас, Г. Манків, Ф. Кідленд, Е. Прескот та ін. Критичний аналіз теорій ділових циклів здійснено у роботах Ю. Бажала, А. Гальчинського, Г. Кліміної, Л. Тведе, В. Тимошенка, Ф. Клейна, Е. Боєма, Т. Гала та ін.

Мета дослідження – простежити еволюцію поглядів представників різноманітних шкіл і напрямів світової економічної думки на аграрні теорії коливань ділової активності та визначити вплив наукового доробку В. Тимошенка на розвиток цих теорій.

Виклад основного матеріалу. У сучасній економічній науці нараховується десятки теорій, які намагаються пояснити причини коливань ділової активності і на цій основі визначити дієві заходи подолання їх негативних наслідків. У сучасній літературі наведено різноманітні підходи до класифікації такої широкої палітри теорій. Насправді класифікація наявних теорій виявилась не такою простою справою, оскільки багато з них мають еkleктичний характер і поєднують різні чинники та підходи.

Історики економічної науки почасти трактують розвиток науки з позицій конвенціоналізму, і для класифікації економічних теорій бізнес-циклу застосовують парадигмальний підхід. Так, наприклад, економічні теорії бізнес-циклу поділяють на ортодоксальні та гетеродоксальні. Перші пов'язують із неокласичною, маржиналістською, новокласичною парадигмою, яка стала провідною теоретичною конструкцією у сучасній економічній науці. Одночасно виділяють гетеродоксальні, до яких відносять марксистську, неомарксистську, інституційну, посткейнсіанську теорії. Оскільки аналіз коливань ділової активності передбачає дослідження минулого, то гетеродоксальна економічна теорія дає певну методологічну основу та інструменти для цього.

Однак економісти дедалі частіше схиляються до думки, що існуючі теорії економічних коливань можна поділити на дві групи – екстернальні та інтернальні. Екстернальні теорії шукають основні причини економічних коливань у чинниках, які лежать за межами економічної системи [5, с. 289].

Так, Т. Гал зазначає, що до інтернальних теорій належать ті, які пояснюють економічні коливання як самогенеровані явища, тобто цикли повторюються періодично, завдяки впливу ендогенних факторів економічної системи, і визначаються показником сукупної економічної активності. Низка теорій ділових циклів не можна однозначно віднести до категорії інтернальних чи екстернальних. Наприклад, інтернальні теорії можуть вимагати дії екзогенного чинника, який відновить (встановить, допоможе відновити) самогенеруючі функції економічної системи і сприятиме її поверненню до рівноваги. На думку Т. Гала, більшість теорій містять як ендогенні, так і екзогенні елементи. Для того, щоб класифікувати такі теорії, потрібно проаналізувати, які елементи (екзогенні чи ендогенні) є домінуючими [9, р. 29].

Детальніше пояснення екстернальних теорій дають К. Даутен, Л. Валентіне [8, р. 98]. Вони стверджують, що екзогенні теорії ділових циклів – це такі теорії, в яких циклічна природа ділової активності пояснена циклічною поведінкою певних зовнішніх факторів. Водночас логічно виникає запитання: які явища та коливання величини яких змінних належать до екзогенних? Ми може-

мо погодитися, що до зовнішніх факторів належать такі явища, як війни, відкриття нових ринків, відкриття великих родовищ золота чи інновації. Якщо простежити еволюцію економічних теорій, що пояснюють коливання ділової активності, то можна зазначити, що деякі вчені часто надавали екзогенним чинникам ендогенного характеру. Так, наприклад, К.Г. Касель вважав відкриття золотих родовищ ендогенним чинником, оскільки зумовлює зниження ціни на золото та витрат на його видобування. Останнє сприяє розвитку розвідування та добування золота, вартість якого буде висока, коли інші ціни були низькі. Відповідно до теорії економічної динаміки Й. Шумпетера, обсяги інновацій суворозалежать від фази ділового циклу, а отже, можна вважати ендогенним фактором ділового циклу.

Отже, можна констатувати, що не існує конкретно визначених правил для визначення, які фактори належать до ендогенних чи екзогенних. Це повністю залежить від тієї чи іншої теорії чи від теоретика. В основному, притримуємось такого твердження: якщо коливання величини досліджуваної змінної можна пояснити з допомогою тієї чи іншої теорії, то ця змінна чи фактор вважається ендогенною, і навпаки, якщо при розгляді теорії не торкаємось дослідження поведінки чи зміни величини тієї чи іншої змінної, то остання вважається екзогенною.

Ще дослідники XIX ст., з'ясовуючи причини економічних коливань, брали до уваги такі екстернальні чинники, як вплив космічних факторів та метеорологічних умов на масштаби сільськогосподарського виробництва, яке відіграло на той час важливу роль у господарстві. З часом економісти більше уваги приділяли виявленню впливу коливань обсягів сільськогосподарського виробництва та світової кон'юнктури на ринках сільськогосподарської продукції на промисловість та динаміку макроекономічних показників у відкритій господарській системі. Не менш важливим аспектом у розвитку цієї теорії стали дослідження зворотного впливу – коливань промислового виробництва на результативність аграрного сектору економіки.

Такі наукові розвідки вимагали від дослідників не лише глибинного аналізу макроекономічних процесів та явищ, механізмів функціонування ринкової економічної системи, а й застосування статистичних методів дослідження. Цей підхід до пояснення циклічних коливань в економіці також розвивали С. Первушин, Е. Гансен, В. Персонс, Л. Бін та ін. Одним із представників і головних теоретиків цього напрямку в економічній науці вважають відомого американського економіста українського походження В. Тимошенка (1885-1965). Все це сприяло виникненню в середині XIX ст. та активному розвитку у першій половині XX ст. окремого напрямку у дослідженні економічних криз і циклів – аграрної теорії ділових циклів.

Вивчення впливу сільського господарства на коливання загальної ділової активності має тривалу історію, починаючи з часів, коли сільськогосподарський сектор мав велику питому вагу в економіці багатьох країн та робив неможливим будь-який аналіз сукупної ділової активності, ігноруючи сільське господарство. Для порівняння: питома вага сільськогосподарського виробництва у валовому національному продукті (ВНП) США у 1890 р. становила 24 %

(сьогодні – близько 2 %), кількість зайнятих у сільському господарстві у 1890 р. – 39 % (сьогодні – менше 2 %) [13, р. 10]. Зниження частки продукції сільського господарства у валовому внутрішньому продукті (ВВП) розвинених країн децю знизило науковий інтерес до цієї проблеми у цих країнах. Незважаючи на те, що в Україні впродовж останнього десятиріччя в галузево-секторальній структурі національної економіки істотно знизилася питома вага сільського господарства – у 2,2 раза і становить приблизно 10 % ВВП. У структурі доданої вартості частка сільського господарства зменшилася від 13 до 7 %, а питома вага зайнятих у сільському господарстві у структурі зайнятості залишається досить значною – близько 14,8 %, аграрний сектор відіграє важливу роль у національній економіці [4].

Аналізуючи динаміку основних макроекономічних показників в Україні, фахівці часто наголошують, що стан справ у сільському господарстві є визначальним. Так, наприклад, факторами похвалення економіки у 2013 р. були збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва та високий внутрішній споживчий попит. У 2013 р. зібрано найбільший урожай зернових культур (63 млн т) за всю історію незалежності України, що зумовлено як зростанням урожайності (майже на 28 % порівняно з 2012 р.), так і збільшенням площі збирання (на 6,8 %) [3]. За таких умов дослідження коливань обсягів сільськогосподарського виробництва як одного із чинників коливань ділової активності у вітчизняній економіці та виявлення можливих важелів для пом'якшення негативних наслідків цих коливань для самого цього сектору залишається актуальною.

Тривалий час в економічній теорії не було однозначного підходу до пояснення причинного взаємозв'язку між змінами стану сільського господарства та загальними економічними циклами. Вважаємо, що у розвитку аграрної теорії ділових циклів можна виокремити три підходи.

1. Представники першого підходу (В. Джевонс, Г. Джевонс, Г.Л. Мур), пояснювали коливання макроекономічної активності існуванням подібних періодичних коливань сільськогосподарського виробництва, які, водночас, зумовлені переважно коливаннями врожайності.
2. На початку XX ст. М. Туган-Барановський, В. Тимошенко, С. Первушин, А. Піру, Д. Робертсон, А. Шпітгоф та ін. поглибили дослідження аграрної теорії економічних циклів за допомогою поглиблення аналізу макроекономічних процесів, виявленню макроекономічних диспропорцій як чинника макроекономічної нестабільності, сформувавши другий підхід у розвитку аграрної теорії ділових циклів. Учені, зокрема, прийшли до висновку, що встановлена попередниками суворі періодичність коливань обсягів випуску сільськогосподарського виробництва насправді не може бути єдиною та обов'язковою причиною виникнення сукупних коливань ділової активності.
3. Представники третього підходу, серед яких переважно американські економісти, такі, як Е. Гансен, Дж.М. Кларк, Т.В. Шульц та ін. заперечують, що коливання обсягів сільськогосподарського виробництва можна вважати головною причиною економічних циклів. Після Великої депресії 1930-х років, більшість вчених-теоретиків ділових циклів ігнорували чи обмежували роль та значення сільськогосподарського сектору у поясненні економічних збурень. Дж.М. Кларк і В.С. Мітчел, наприклад, наголошували, що хоча сільськогосподарські чинники безперечно відіграють важливу роль у де-

яких загальних ділових циклах, але цей фактор не є визначальним та головним у поясненні всіх криз [7, 11].

Ці три підходи не обов'язково заперечують один одного, а радше доповнюють. У твердженнях прихильників другого та третього поглядів очевидно не так багато теоретичних розбіжностей. Проте існує суперечка, чи вплив сільськогосподарських коливань може бути кількісно відображеним в економічних показниках. Згадані вище вчені належали до різних авторитетних наукових напрямків у дослідженні ділових циклів. Проте вони не ігнорують сільськогосподарські фактори, а комбінують їх з іншими чинниками в інтегрованій, але гнучкій моделі, в якій визначальними є монетарні, інвестиційні, психологічні інноваційні та інші чинники.

На жаль, українські науковці мало знайомі з чисельними науковими розвідками нашого співвітчизника, котрий змушений був працювати далеко від України і збагатити наукові здобутки чужої держави. В. Тимошенко, будучи безпосереднім учнем та науковим послідовником М. Туган-Барановського, по праву належить до тієї когорти українських економістів, які зробили свій внесок у вивчення теорій ділових циклів, яка складає "українську наукову школу економічної кон'юнктури" [2, с. 79-80].

Тимошенко В.П., не заперечує науково обґрунтованого твердження, що закономірності та причини виникнення послідовності фаз ділового циклу, починаючи з фази піднесення, можуть бути пояснені дією внутрішніх сил економічної системи. Але твердження про те, що причиною економічного піднесення є попередній цикл через дію внутрішніх механізмів, і що сама депресія створює умови, необхідні і достатні для підйому в економіці, є непереконливою. "Навіть якщо теорія самоеволюції циклів була прийнята, теорія самодостатності циклів не може вважатися зайвою. Хоча внутрішні чинники циклу можуть пояснити еволюцію ділової активності від однієї фази циклу до іншої після початку піднесення, вони не можуть пояснити появу нового циклу" [6]. Без сумніву, депресія створює сприятливі умови для настання піднесення. Однак причиною піднесення та настання нового циклу, на думку В.П. Тимошенка, є чинники екзогенного характеру у поєднанні зі сприятливими умовами, які виникли під час депресії. В.П. Тимошенко стверджує, що таким одним з найважливіших чинників є сільське господарство. Вчений продемонстрував існування коливань в обсягах сільськогосподарського виробництва, які є важливим чинником, що впливає на загальні ділові цикли. В.П. Тимошенко проаналізував та оцінив: (1) зміни відношення сільськогосподарських цін до промислових цін; (2) вплив обсягів врожаїв на купівельну спроможність сільськогосподарських виробників, зокрема стосовно продукції промисловості; (3) вплив коливань врожайності на коливання експорту сільськогосподарської продукції країн, у яких питома вага сільського господарства у ВВП є значною. Виникнення циклічності у їх платіжних балансах, що, водночас, впливає на купівельну спроможність цих країн, необхідну для придбання промислових товарів, вироблених як вітчизняною промисловістю, так і за кордоном [16].

Учений заперечував висновки В. Персона [12] про відсутність циклів обсягів врожайності, і на основі статистичного аналізу фактичних даних у

США за період від 1866 р. до 1926 р., продемонстрував наявність "регулярних циклів врожайності, регулярність яких є не менше виявлена, ніж у виробництві чавуну" [15, с. 6].

Проаналізувавши статистичні дані загальної вартості врожаю десяти головних сільськогосподарських культур США, В. Тимошенко доводить, що коливання загальної вартості врожаїв збігаються з коливаннями індексу сільськогосподарських цін цих врожаїв, і що коливання сільськогосподарських цін також демонструють певні загальні тенденції стосовно всіх інших цін в економіці загалом. Зокрема, коливання сільськогосподарських цін може бути розглянуто відносно загальних економічних циклів [15, с. 15-16].

Якщо цикли сільськогосподарських цін є генеровані циклами обсягів сільськогосподарського виробництва, тоді особливо важливо порівняти їх із циклами цін на продукцію промисловості. Такі порівняння демонструють, що, хоча і промислові, і агрокультурні цикли проходять в одному і тому ж напрямку, їхня тривалість і амплітуда коливань є відмінною. В. Тимошенко порівнює індекси агрокультурних і промислових цін за певні періоди часу, особливо зосередивши увагу на періодах економічних криз і піднесення.

"Індекс Тимошенка" ($T_{A/M}(P)$) розраховують як відношення індексу цін реалізації сільськогосподарської продукції ($A_{v/o}(P)$) до індексу цін промислової продукції ($M_{v/o}(P)$) [15, р. 15-16], і його можна подати у такому вигляді:

$$T_{A/M}(P) = \frac{A_{v/o}(P)}{M_{v/o}(P)} = \frac{\sum_i p_{it} q_{it}}{\sum_i p_{io} q_{it}} \times \frac{\sum_j p_{jo} q_{jt}}{\sum_j p_{jt} q_{jt}},$$

де: $A_{v/o}$ – індекси цін реалізації сільськогосподарської продукції; $M_{v/o}$ – індекси цін виробників промислової продукції; $T_{A/M}$ – індекс Тимошенка.

Тимошенко В. дійшов висновку про те, що відношення індексу цін на сільськогосподарську продукцію до індексу цін на продукцію промисловості демонструє певну періодичність. Учений доводить, що низький рівень відношення цін на сільськогосподарську продукцію до промислових цін в основному передують або навіть збігається з періодом економічного поживлення. Високий рівень цього відношення збігається часто з періодом піднесення та фінансового обмеження, і передують чи співпадають в часі із настанням періоду рецесії, оскільки збільшення різниці між ціною кінцевого продукту промисловості і ціною на сировинні матеріали (у цьому випадку на сільськогосподарську сировину) буде сприяти збільшенню прибутку промислових підприємств, і навіть, іноді зменшення частки витраток домогосподарств на товари першої необхідності, зокрема на продукти харчування. Тому домогосподарства матимуть змогу більшу частину своїх доходів витратити на продукцію промислового виробництва. Такі висновки свідчать про те, що індекс Тимошенка може бути використаним під час аналізу та прогнозування коливань ділової активності.

Динаміку реального ВВП в Україні визначають чинники як економічного, так і політичного характеру. Як свідчать дані табл., низьке значення індексу Тимошенка, як правило, передують економічному поживленню.

Табл. "Індекс Тимошенка" для економіки України, 2000-2014 рр.[1]

Рік	Індекси цін реалізації сільськогосподарської продукції	Індекси цін виробників промислової продукції	Індекс Тимошенка	Темп приросту реального ВВП у відсотках до попереднього року
2000	1,56	1,21	1,29	5,9
2001	1,05	1,01	1,04	9,2
2002	0,87	1,06	0,82	5,2
2003	1,21	1,11	1,10	9,6
2004	1,06	1,24	0,86	12,1
2005	1,08	1,10	0,98	2,7
2006	1,02	1,14	0,89	7,3
2007	1,38	1,23	1,12	7,9
2008	1,10	1,23	0,89	2,3
2009	1,06	1,14	0,93	-14,8
2010	1,30	1,19	1,10	4,1
2011	1,14	1,14	1,00	5,2
2012	1,07	1,00	1,07	0,2
2013	0,98	1,02	0,96	0,0
2014*	1,24	1,32	0,93	-6,8

* Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Дослідження В. Тимошенка, базоване на глибокій теоретичній базі і прокоментоване численними прикладами зі світової економічної історії, викликало неабиякий інтерес і наукову дискусію у економічній науці. Адже на той час особливо гостро перед вченими постала проблема подолання кризових явищ в економіці та безробіття. Відомий американський економіст-неокейнсіанець Е. Гансен, в одній зі своїх праць, дав власну оцінку результатам наукових досліджень В. Тимошенка, і зокрема зазначив, що дослідження В. Тимошенка є найкращим у цій галузі [10, р. 62]. Водночас Е. Гансен поділяв не усі висновки українського вченого. Так, Е. Гансен заперечував положення В. Тимошенка про те, що коливання сільськогосподарських цін в основному залежать від обсягів сільськогосподарського виробництва, і не залежать від стану економіки загалом і зокрема, від рівня ділової активності у промисловості. "Навпаки, я вважаю, що циклічні коливання цін на сільськогосподарську продукцію є спричинені в основному сильними змінами у попиті на сільськогосподарську продукцію загалом, що є наслідком зміни купівельної спроможності міських споживачів і промисловості у цілому, у різні фази ділового циклу" [10, р. 62-63]. На нашу думку, висновок Е. Гансена не є бездоганим. Насамперед, він не врахував, що попит на сільськогосподарську продукцію є переважно нееластичним, насамперед на продукти харчування.

Теорія В. Тимошенка не залишила байдужим й іншого відомого вченого – Й. Шумпетера, який у праці "Ділові цикли: теоретичний, історичний та статистичний аналіз капіталістичного процесу" (1939 р.) дав власну оцінку теоретичним висновкам В. Тимошенка [14]. З одного боку, Й. Шумпетер погоджується із В. Тимошенком щодо неприпустимості применшення значення сільсь-

кого господарства як чинника економічних коливань, водночас заперечує існування строгої циклічності у сільськогосподарському виробництві, і вважає, що тільки випадкові, надзвичайні зміни врожайності можуть спричинити помітні збурення у макроекономічній активності.

Серед прихильників різних напрямків аграрних теорій існують істотні розбіжності щодо того, чи надзвичайно високі врожаї збігаються з періодами загального економічного піднесення, і навпаки, чи низькі врожаї корелюють з періодами депресії. Суперечки між ученими з цього питання призвели до фундаментальних відмінностей у визначенні механізму впливу сільськогосподарських коливань на економіку.

Водночас, аграрні теорії стали теоретичним джерелом і підґрунтям розвитку сучасної концепції реальних ділових циклів. Одним із базових положень цих теорій є те, що економічні коливання є здебільшого результатом зміни самого природного рівня виробництва, а відхилення фактичного обсягу виробництва від природного рівня незначне. Прихильники – Ф. Кідленд, Е. Прескот, С. Ребело та ін. – переконані, що реальні збурення (новітні технології, коливання цін на нафту тощо), що спричиняють зміни у виробничій функції, є основною причиною виникнення ділових циклів. На сучасному етапі стрімке посилення потрясінь, що спостерігались у 70-80-х роках ХХ ст., продемонстрували нездатність традиційних інструментів макроекономічної політики впливати на рівень ділової активності. Іншими словами, вчені намагаються пояснити ділові цикли не стільки інтервальними чинниками, що зумовлені зокрема порушеннями макроекономічних пропорцій та відхиленнями від стану рівноваги, а і впливом чинників нециклічного екстернального характеру.

Висновки:

1. Теорії, які перебувають на передньому краї сучасної економічної науки, дедалі частіше враховують основні положення обох підходів – екстернального та інтернального – для поглиблення нашого розуміння економічних коливань. І це робить макроекономіку цікавою і продуктивною галуззю знання.
2. Для прогнозування динаміки ділової активності в економіці України доцільно застосовувати "індекс Тимошенка", зважаючи на відносно помітну роль сільського господарства в економіці України та результати обчислення "індексу Тимошенка" для вітчизняної економіки. Розрахунки цього індексу підтверджують наявність причинного зв'язку між значенням показника та темпом приросту реального ВВП. У ті роки, коли значення індексу не може слугувати основою для прогнозування макроекономічної динаміки, виявляється вплив інших чинників. З іншого боку, особлива поведінка індексу може бути зумовлена, на наш погляд, неповним охопленням національною статистикою обсягів сільськогосподарського виробництва внаслідок тінізації економіки та розширення натурального сектору.
3. Подальшого вивчення потребує дослідження впливу обсягів і доходів у сфері сільськогосподарського виробництва на промисловість та економічне зростання у країнах, що розвиваються із великою часткою сільського господарства у ВВП. Іншою, не менш важливою проблемою для дослідження, є подолання циклічності у сільськогосподарському виробництві в умовах посилення глобалізаційних процесів.

Література

1. Державна служба статистики України: Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Злупко С.М. Українська наукова школа економічної кон'юнктури та її вплив на розвиток світової економічної думки / С.М. Злупко // Економіка України : політико-екоп. журнал. – 1997. – № 3. – С. 75-82.
3. Монетарний огляд, 2013 рік / Національний банк України; Генеральний департамент грошово-кредитної політики. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2384654>.
4. Русан В.М. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні: аналіт. доповідь / В.М. Русан, О.В. Собкевич, А.Д. Юрченко. – К. : Вид-во НІСД, 2012. – 88 с.
5. Панчишин С. Макроекономіка : навч. посібн. / С. Панчишин. – К. : Вид-во "Либідь", 2001. – 616 с.
6. Тимошенко В.П. Роль сільськогосподарських коливань у діловому циклі / В.П. Тимошенко // Українська економічна думка : хрестоматія / упор. С.М. Злупко. – К. : Вид-во "Знання", 1998. – С. 397-419.
7. Clark J.M. Strategic Factors in Business Cycles / J.M. Clark. – New York : NBER, 1935. – 387 p.
8. Dauten C. Valentine L. Business Cycles and Forecasting / C. Dauten. – Cincinnati etc. : South-Western Publishing Co., 1979. – 484 p.
9. Hall T.E. Business Cycles: The Nature and Causes of Economic Fluctuations / T.E. Hall. – New York etc. : Praeger, 1984. – 238 p.
10. Hansen A.H. The Business Cycles and its Relation to Agriculture / A.H. Hansen // Journal of Farm Economics. – 1932. – Vol. 14. – Pp. 59-68.
11. Mitchell W.C. Business Cycles: The Problem and its Setting / W.C. Mitchell. – New York : NBER, 1927. – 648 p.
12. Persons W.M. Cyclical Fluctuations of the Ratio of Bank Loans to Deposits, 1867 to 1924 / W.M. Persons // Review of Economic Statistics. – 1924. – Vol. 6, No. 3. – Pp. 260-283.
13. Rucker R.R. Agriculture and Business Cycles / R.R. Rucker, D.A. Summer // Business Cycles and Depressions: An Encyclopedia / Ed. by D. Glasner. – New York, L. : Garland, 1997. – Pp. 10-12.
14. Schumpeter J.A. Business Cycles / J.A. Schumpeter. – New York, L. : McGraw-Hill, 1939. – Vol. 1. – 448 p.
15. Timoshenko V.P. The Role of Agricultural Fluctuations in the Business Cycle / V.P. Timoshenko // Michigan Business Study. – 1930. – Vol. 2, No. 9. – 89 p.
16. Timoshenko V.P. World Agriculture and the Depression / V.P. Timoshenko // Michigan Business Studies. – 1940. – Vol. 5, No. 5. – Pp. 539-663.

Грабинская И.В. Вклад Владимира Тимошенка в развитие аграрной теории экономических колебаний

Выявлены существующие подходы и трудности классификации теорий экономических колебаний, а также место аграрной теории экономических циклов в общей архитектуре макроэкономической науки. Исследованы исторические условия зарождения, направления развития аграрной теории деловых циклов и ее влияние на развитие современной макроэкономической теории. Американский экономист украинского происхождения В. Тимошенко внес существенный вклад в развитие этой теории. Проанализированы основные положения теоретической концепции В. Тимошенка. На основе проведенных расчетов "индекса Тимошенка" для экономики Украины в 2000-2014 гг. сделан вывод о том, что основные положения аграрной теории деловых циклов могут быть использованы в прогнозировании и анализе причин и последствий колебаний деловой активности в странах с большим удельным весом сельского хозяйства в отраслевой структуре. В этих условиях колебания объемов сельскохозяйственного производства могут оказывать влияние на производственную функцию, уровень доходов, объем инвестиций, а следовательно и экономический рост.

Ключевые слова: конвенционализм, ортодоксальные теории, парадигма, экономические колебания, деловая активность, макроэкономическая нестабильность, экстерналии теории, цикл урожайности, "индекс Тимошенка".

Hrabynska I.V. Volodymyr Tymoshenko's Contribution into the Development of the Agricultural Theory of the Economic Fluctuations

The existing approaches and difficulties of grading of economic fluctuations' theories are described. The agricultural theory of business cycles in the overall architecture of macroeconomic science is studied. Some historical conditions of the origin, directions of development of agricultural theory of the business cycles and its impact on the development of modern macroeconomic theory are reviewed. American economist of Ukrainian origin V. Tymoshenko made a significant contribution to the development of this theory. V. Tymoshenko's basic theoretical concept is analysed. Based on the calculations of the "Tymoshenko's index" for Ukraine's economy in 2000-2014, author made a conclusion that the main provisions of agricultural theory of business cycles could be used in predicting and analysing the causes and effects of fluctuations in business activity in countries with a large portion of the agriculture in the industrial structure. Under these conditions, fluctuations in agricultural production can influence the production function, income, investment, and, therefore, economic growth.

Keywords: conventionalism, orthodox theory, paradigm, economic fluctuations, business activity, macroeconomic instability, externalities theories, crop cycle, "Tymoshenko's index".

УДК 364.02:332.14

Доц. Р.Р. Білик, канд. екоп. наук –

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

ПРІОРИТЕТИ ТА ЗАСОБИ СИНХРОНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Доведено, що орієнтація соціальної політики в бік інтелектуалізації та підвищення якості життя населення синхронно забезпечує та покращує гарантії досягнення очікуваних результатів розвитку економічної безпеки регіону. Визначено, що про пріоритетність соціальної політики з метою забезпечення економічної безпеки регіонів свідчать її системні та динамічні складові структурного досягнення результатів, від яких формуються необхідні просторово-територіальні заходи ефективного розроблення та реалізації. Обґрунтовано, що синхронізація соціальної політики із цілями забезпечення економічної безпеки формує загальний соціально-економічний стан території.

Ключові слова: соціальна політика, економічна безпека, регіон, забезпечення, населення.

Постановка проблеми. На сучасному етапі структурних змін у національній економіці ключовим системоутворювальним елементом життєдіяльності територій є соціальна політика, яка має за мету забезпечити та розвинути економічну активність населення, консолідувати усі їх потреби та інтереси навколо інтелектуалізації, інноваційної діяльності, продуктивної зайнятості. Так, соціальну політику потрібно більше розглядати не як інструмент соціального захисту населення, а як комплекс заходів, орієнтованих на досягнення цілей ефективного використання інтелектуальних та управлінських можливостей окремих груп населення. Отже, від якості розроблення та реалізації соціальної політики залежать міра забезпеченості підприємств інтелектуально-кадровим потенціалом, активність процесів імплементації результатів інноваційної та творчої діяльності частини населення у бізнес-середовища.

Безперечно, соціальна політика створює передумови у досягненні цілей формування, нагромадження та ефективного використання, забезпечення інтелектуалізації людського капіталу. Так, пріоритетними напрямками соціальної політики потрібно вважати створення умов для здорового та тривалого життя людини, зміцнення інституту сім'ї, викорінення нерозумних потреб (алкоголіз-